

Andrzej Raszkowski

KONKURENCYJNOŚĆ REGIONÓW A INNOWACYJNOŚĆ

1. Wstęp

W dobie globalizacji i przemian rynkowych jednym z najbardziej eksponowanych czynników konkurencyjności regionów jest poziom systemu innowacyjnego (innowacji). W literaturze przedmiotu autorzy podkreślają kluczową rolę innowacji w budowaniu przewagi konkurencyjnej. Systemy innowacyjne i transfery technologii są podstawą rozwoju i konkurencji w regionach, szczególnie w tych, w których gospodarka do tej pory oparta była na zasobach naturalnych. Niniejszy artykuł stanowi próbę wskazania na innowacyjność jako na ważny czynnik w kreowaniu konkurencyjności regionów.

2. Teoretyczne aspekty konkurencyjności regionów

W literaturze przedmiotu spotykamy wiele różnych definicji odnoszących się do konkurencyjności regionów. Jedną z bardziej uniwersalnych jest definicja traktująca konkurencyjność regionów jako zdolność do odnoszenia sukcesu w rywalizacji.

Powołując się na G. Gorzelaka, powiemy, że region jest konkurencyjny, jeżeli¹:

- zlokalizowanym na jego terenie przedsiębiorstwom stwarza takie warunki, że są one w stanie wygrać konkurencję. Stabilną przewagę konkurencyjną uzyskuje się dzięki zdolności do tworzenia innowacji;
- jest w stanie wygrać konkurencję z innymi regionami o przyciągnięcie kapitału inwestycyjnego, szczególnie zaś kapitału lokowanego w przedsięwzięcia o wysokim poziomie innowacyjności.

Zdaniem A. Klasika, wewnątrz krajową konkurencyjność regionu można zdefiniować jako przewagę nad innymi regionami będącą wypadkową²:

- atrakcyjności oferty usługowej kierowanej do obecnych i potencjalnych użytkowników regionu (mieszkańców, przedsiębiorstw, inwestorów, turystów).

¹ G. Gorzelak, *Bieda i zamożność regionów. Założenia, hipotezy, przykłady*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2003 nr 1, s. 49.

² A. Klasik, *Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie*, AE, Katowice 2002, s. 22-25.

Wspomniana atrakcyjność powinna wynikać z nowoczesnej infrastruktury materialnej, instytucjonalnej i intelektualnej regionu,

- silnych stron regionu, których źródło tkwi w systemie edukacyjnym, strukturze gospodarczej, infrastrukturze technicznej i przejawia się na regionalnych rynkach pracy, nieruchomości i finansowych,
- produktywności, czyli relacji między potencjalami, którymi dysponuje region, i sektorami ekonomicznymi wykorzystującymi te potencjały. Priorytetową pozycję zajmuje tutaj kapitał ludzki i działalność badawczo-rozwojowa (B+R);
- siły eksportowej, którą tworzą towary i usługi oparte na międzynarodowej marce, kreujące rozwój regionu oraz jego pozytywny wizerunek.

Konkurencyjność międzynarodowa regionu jest to równocześnie trwała zdolność do eksportowania jego dóbr i usług oraz do przyciągnięcia na jego obszar nowych zagranicznych klientów oraz producentów krajowych prowadzących międzynarodową działalność.

Według T. Markowskiego, konkurencyjność regionu zależy w dużym stopniu, a może przede wszystkim od sprawności regionalnego systemu innowacyjnego. System ten możemy zdefiniować jako zbiór firm i instytucji wzajemnie powiązanych na wydzielonym terytorium działających na rzecz procesu innowacji i postępu technologicznego w gospodarce (lub im sprzyjających). Istotnym składnikiem regionalnego systemu innowacyjnego są uwarunkowania społeczno-kulturowe, które przenikają do całego instytucjonalnego i produkcyjnego układu³. Kapitał innowacyjny jest szczególnie pożądanym przez rywalizujące ze sobą układy terytorialne. Tworzy on miejsca pracy wymagające wysokich kwalifikacji, dobrego wykształcenia i wysoko płatne. Miejsca pracy wysokiej jakości są bardzo ważne z punktu widzenia rozwoju danego układu terytorialnego.

3. Konkurencyjność a innowacyjność

Zdolność konkurencyjna podmiotu (regionu, przedsiębiorstwa) zawiera w sobie produktywność nakładów, sprawność mechanizmów organizacji, efektywność i skuteczność działania, przedsiębiorczość i elastyczność, innowacyjność. Współczesną zdolność konkurencyjną regionu tworzą: wiedza, innowacje, umiejętności, *know-how*, technologie, struktury organizacyjne, a więc czynniki zasadniczo niematerialne (*soft*)⁴.

Podając za P. Druckerem, możemy stwierdzić, że innowacja jest szczególnym narzędziem przedsiębiorców, za pomocą którego ze zmiany czynią oni okazję do podjęcia nowej działalności gospodarczej lub do świadczenia usług w nowym wymiarze. Przedsiębiorcy powinni w celowy sposób szukać źródeł innowacji, zmian

³ T. Markowski, *Zarządzanie rozwojem miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 103.

⁴ J. Bossak, W. Bieniowski, *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju i przedsiębiorstwa. Wyzwania dla Polski na progu XXI wieku*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2004, s. 58.

i ich objawów, wskazujących na sposobność do skutecznej innowacji⁵. Innowacyjność poszczególnych przedsiębiorstw musi finalnie przekładać się na wzrost konkurencyjności regionów, w których one działają, a w dalszej perspektywie na poprawę sytuacji w całej gospodarce kraju.

Za jeden z podstawowych mierników konkurencyjności regionów uznawany jest PKB na mieszkańca. Jedną z jego zalet jest duża dostępność informacji. Poziom tego miernika determinuje:

- PKB na zatrudnionego, określający produktywność siły roboczej, bez uwzględniania liczby godzin pracy,
- procent zatrudnionych w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym,
- liczba ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do ogółu ludności.
- Miernik ten przedstawia się następująco:

$$\frac{PKB}{liczba\ ludn.} = \frac{PKB}{liczba\ zatrudnionych} \times \frac{liczba\ zatrudnionych}{liczba\ osób\ w\ wieku\ prod.} \times \frac{liczba\ osób\ w\ wieku\ prod.}{liczba\ ludn.}$$

Takie określenie konkurencyjności odnosi się do regionów, które, chcąc być konkurencyjne, powinny mieć zarówno wysoki poziom produktywności, jak i wysoką jakość pracy oraz dużą liczbę pracujących lub zadowalającą liczbę miejsc pracy. Konkurencyjność zatem wiąże się ze wzrostem zarówno produktywności, jak i zatrudnienia.

Firmy oferujące innowacyjne produkty i usługi mogą w znacznym stopniu przyczynić się do wzrostu wartości tego miernika. Dzięki stosowanym rozwiązaniom technologicznym cechują się wysokim poziomem produktywności, tworzą miejsca pracy wysokiej jakości, a zatrudnienie w tego typu przedsiębiorstwach ma z reguły stabilniejszy charakter niż w innych podmiotach.

Można więc przyjąć, że globalna konkurencyjność regionalna, mierzona jako PKB na mieszkańca, jest efektem regionalnej wydajności pracy (mierzonej PKB na zatrudnionego) oraz regionalnej aktywności zawodowej (mierzonej liczbą zatrudnionych w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym), jak również regionalnej produktywności mieszkańców (mierzonej liczbą ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby ludności ogółem)⁶.

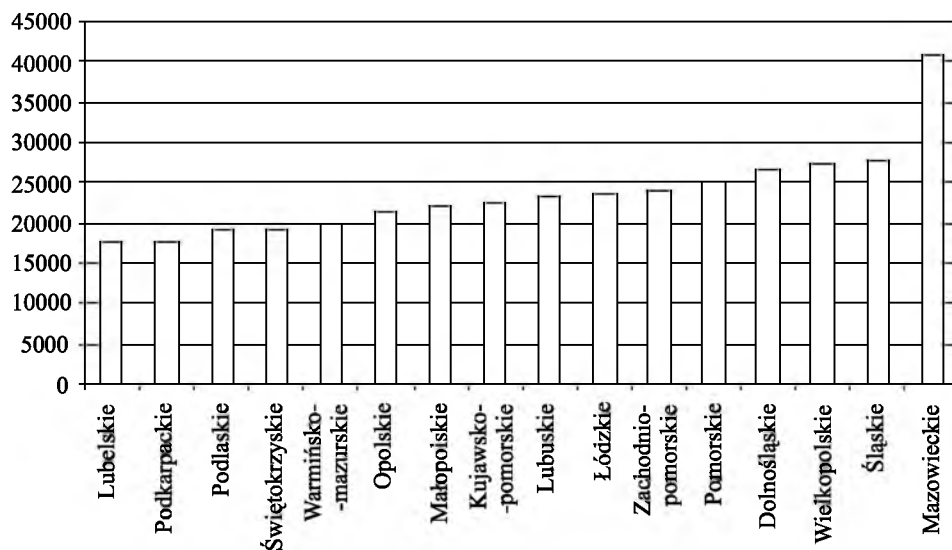
Najwyższy poziom PKB na mieszkańca w 2005 r. miały województwa mazowieckie, śląskie, wielkopolskie i dolnośląskie (rys. 1). Najniższy poziom PKB odnotowały województwa lubelskie, podkarpackie, podlaskie i świętokrzyskie.

Pod względem nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle, działalność badawczo-rozwojową i zatrudnienie w tej działalności zdecydowanym liderem, podobnie jak w przypadku PKB *per capita*, jest województwo mazowieckie (zob. rys. 2, 3, 4). Oprócz województwa mazowieckiego wyższe wartości mają także woje-

⁵ P. Drucker, *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1992, s. 29.

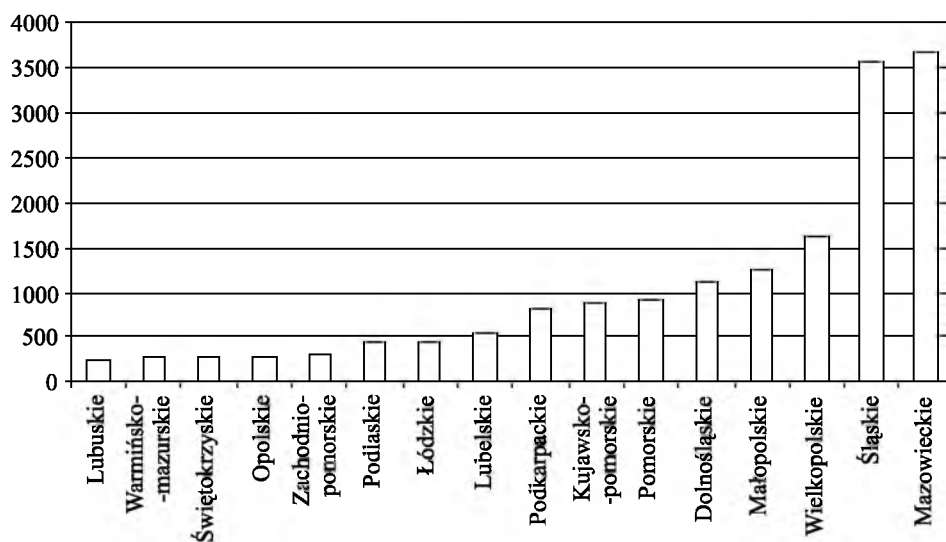
⁶ H. Ponikowski, *Mierniki oceny konkurencyjności województw*, „Człowiek i Środowisko” 2001 nr 1, s. 51.

wództwa: małopolskie, śląskie, wielkopolskie i dolnośląskie. Najgorzej pod względem wspomnianych nakładów wypadają województwa: świętokrzyskie, opolskie, lubuskie, warmińsko-mazurskie. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku PKB *per capita* (gdzie dochodzą jeszcze województwa podlaskie i podkarpackie).

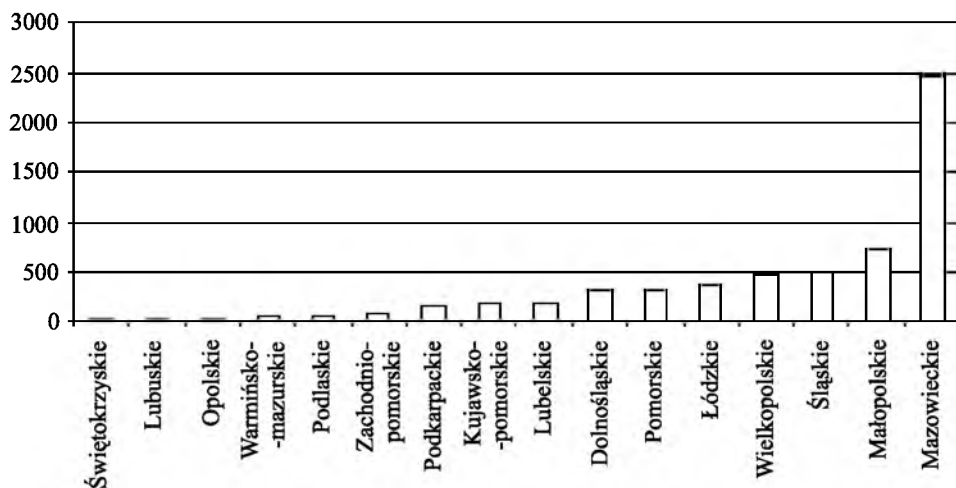
Rys. 1. Produkt krajowy brutto *per capita* na poziomie województw w 2005 r.

Źródło: opracowanie na podstawie *Rocznika Statystycznego Województw 2007*.

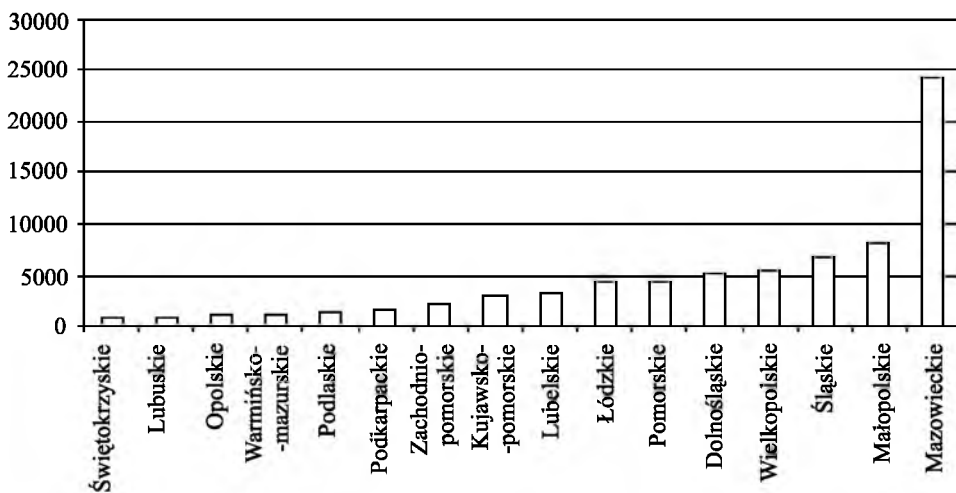
Rys. 2. Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle w mln zł w 2006 r.

Źródło: opracowanie na podstawie *Rocznika Statystycznego Województw 2007*.

Rys. 3. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową (B+R) w mln zł w 2006 r.

Źródło: opracowanie na podstawie *Rocznika Statystycznego Województw 2007*.

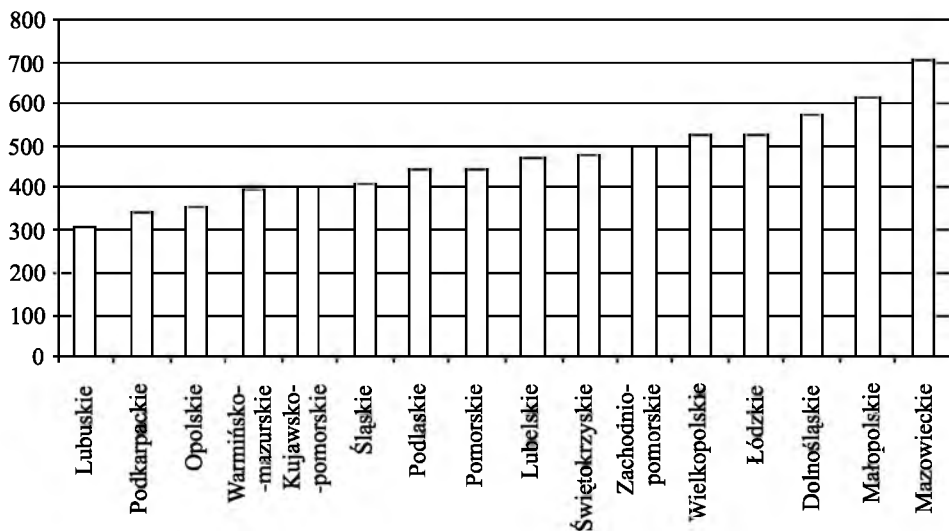
Rys. 4. Zatrudnienie w działalności badawczo-rozwojowej (B+R) w EPC* w zł w 2006 r.

* – ekwiwalenty pełnego czasu pracy.

Źródło: opracowanie na podstawie *Rocznika Statystycznego Województw 2007*.

Powiązany z konkurencyjnością i innowacyjnością jest jeden z kluczowych zasobów regionalnych, tzw. kapitał ludzki. W strukturze tego kapitału wysokie miejsce zajmują mieszkańcy młodzi, wykształceni, znający języki obce. Obraz przyszłej sytuacji, w aspekcie wzbogacania kapitału ludzkiego, daje nam liczba studentów w

poszczególnych województwach. Najwyższy odsetek studentów szkół wyższych notowany jest w województwie mazowieckim (rys. 5). Następne cztery pozycje zajmują województwa: małopolskie, dolnośląskie, łódzkie i wielkopolskie.

Rys. 5. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności w 2006 r.

Źródło: opracowanie na podstawie *Rocznika Statystycznego Województw 2007*.

Powyższe województwa mają jednocześnie (oprócz łódzkiego) najwyższe nakłady na działalność innowacyjną, badawczo-rozwojową i zatrudnienie w tej działalności.

Stosunkowo najmniej studiujących jest w województwach: lubuskim, podkarpackim, opolskim i warmińsko-mazurskim.

4. Podsumowanie

Odnosząc się do powyższych analiz, można stwierdzić, że najbardziej konkurencyjne regiony (województwa charakteryzujące się najwyższym poziomem PKB *per capita*) mają jednocześnie wysokie pozycje pod względem nakładów na działalność innowacyjną w przemyśle, nakładów na działalność badawczo-rozwojową (B+R), a także pod względem zatrudnienia w działalności badawczo-rozwojowej (B+R) i liczby studentów szkół wyższych.

Analizując sytuację rozwoju innowacyjności w poszczególnych województwach, możemy odnaleźć zbliżone bariery w rozwijaniu regionalnych potencjałów innowacyjnych. W ogólnym zarysie przedstawiają się one następująco⁷:

⁷ G. Gorzelak, A. Bąkowski, M. Kozak, A. Olechnicka, A. Płoszaj, *Regionalne strategie innowacji w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2007 nr 1, s. 106.

- współpraca przedsiębiorstw z przemysłem jest niewielka i nie zależy bezpośrednio od poziomu placówek naukowych (regionalnie zróżnicowanego),
- poziom praktycznego zastosowania prowadzonych badań jest niewielki,
- część kadry naukowej nie ma wystarczających umiejętności menedżerskich,
- programy edukacyjne nie są na bieżąco dostosowywane do potrzeb płynących z gospodarki,
- przedsiębiorstwa w małym stopniu uczestniczą we wspólnych przedsięwzięciach z placówkami naukowymi,
- przedsiębiorcy nie są zainteresowani współpracą z nauką, ponieważ nie dostrzegają potencjalnych korzyści gospodarczych płynących z takich kontaktów,
- oferta instytucji naukowych różni się z oczekiwaniami technologicznymi przedsiębiorców,
- przedsiębiorstwa innowacyjne dużo częściej podejmują współpracę z nauką i potrafią wskazać osiągnięcia z tej współpracy niż przedsiębiorstwa nieinnowacyjne,
- instytucje otoczenia biznesu skupiają się na świadczeniu usług o charakterze podstawowym, a ich oferta w zakresie działań promujących innowacyjność jest dla potencjalnych przedsiębiorstw mało atrakcyjna. Potencjał ludzki i ekonomiczny instytucji otoczenia biznesu pod względem realizacji usług specjalistycznych jest ograniczony.

Istotną rolę w tworzeniu klimatu sprzyjającego innowacyjności powinien odgrywać samorząd terytorialny. Rola samorządu w tym zakresie polega m.in. na⁸:

- kształtowaniu wysokiej jakości zagospodarowania przestrzennego,
- inwestowaniu w infrastrukturę techniczną i społeczną przy uwzględnieniu zasad wypracowanych w ramach regionalnych strategii innowacji (RSI),
- partycypowaniu z udziałami finansowymi w różnego typu przedsięwzięciach, z których są finansowane inwestycje podwyższonego ryzyka cechujące się innowacyjnymi rozwiązaniami,
- pomocy w organizowaniu targów technologii i innowacji oraz aktywnym marketingu gmin i miast ze szczególnym uwzględnieniem kreowania marki regionalnej.

Literatura

- Bossak J., Bieniowski W., *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju i przedsiębiorstwa. Wyzwania dla Polski na progu XXI wieku*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2004.
- Drucker P., *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992.
- Gorzela G., Bąkowski A., Kozak M., Olechnicka A., Płoszaj A., *Regionalne strategie innowacji w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2007 nr 1.

⁸ A. Potoczek, *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, Agencja TNOiK i Centrum Kształcenia i Doskonalenia Kujawscy, Toruń 2003, s. 165.

- Gorzelać G., *Bieda i zamożność regionów. Założenia, hipotezy, przykłady*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2003 nr 1.
- Klasik A., *Strategie regionalne. Formułowanie i wprowadzanie w życie*, AE, Katowice 2002.
- Markowski T., *Zarządzanie rozwojem miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- Ponikowski H., *Mierniki oceny konkurencyjności województw*, „Człowiek i Środowisko” 2001 nr 1.
- Potoczek A., *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, Agencja TNOiK i Centrum Kształcenia i Doskonalenia Kujawscy, Toruń 2003.
- Rocznik Statystyczny Województw 2007* (wersja elektroniczna).

REGIONS' COMPETITIVENESS vs. INNOVATION

Summary

The hereby article presents concepts related to competitiveness and innovation in regional dimension. There are covered theoretical aspects of regions' competitiveness, followed by the analysis of the level of outlays spent on innovative activities in the sector of industry, outlays on research and development (R&D), employment in research and development centres and the number of tertiary education students in the context of GDP *per capita* at regional level. In the summary the problems of barriers encountered in developing regional innovation potential are touched upon, as well as the role of local government in creating innovation enhancing climate.

Andrzej Raszkowski – dr, asystent ze stopniem dr. w Katedrze Gospodarki Regionalnej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.